

ביאור מנהג הכפרות בערב יום הכיפורים בתרנגול לבן כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה הם תיקון נפלא לכ"א ימים של בין המצרים בבחינת שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל

בין שני השעירים, כי את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' הקריב הכהן הגדול על המזבח והזה את דמו בקודש הקדשים, כמו שכתוב (שם טו): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרוכת... והזה אותו על הכפורת, וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם".

אך לעומת זה השעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל לא הוקרב כלל בבית המקדש, אלא נשלח לעזאזל המדברה להפיל אותו מראש הצוק, כמו שכתוב (שם כא): "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אותם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה, ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזרה ושלח את השעיר במדבר". ושנינו במשנה (יומא טז): "ודחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה איברים איברים".

עוד ראוי להתבונן במה ששנינו במשנה (יומא טז): "שני שעירי יום הכפורים מצוותן שיהיו שניהן שווין במראה ובקומה ובדמים ובלקיחתן כאחד". וב"היכל הברכה" להרה"ק מהרי"א מקמארנא זי"ע (פרשת בחוקות דף רצה.) הביא רמז נפלא בשם הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע, כי מלת עזאזל ראשי תיבות (קהלת ז-ד): "ז'ה ל'עומת ז'ה ע'שה א'לקים". וצריך ביאור מהו הענין ששני השעירים היו צריכים להיות שווים בכל דבר, ומהו ביאור הרמז בשעיר לעזאזל שהוא בבחינת "זה לעומת זה עשה אלקים".

לקראת יום הכיפורים הבא עלינו לטובה, דבר בעתו מה טוב להתבונן בעבודת הקודש של הכהן הגדול בהקרבת שני השעירים ביום הכיפורים, שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל, כמו שכתוב בפרשת אחרי-מות (ויקרא טז-ה):

"ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת... ולקח את שני השעירים והעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, ונתן אהרן על שני השעירים גורלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת, והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו לעזאזל המדברה".

התבוננות זו יש לה חשיבות מיוחדת גם בזמן הזה אשר בעוונותינו הרבים חרב בית המקדש, ואין לנו כהן גדול שעושה עבודת היום בשני השעירים בפועל ממש, שהרי על ידי אמירת סדר העבודה ביום הכיפורים הרי זה בבחינת (הושע יד-ג): "ונשלמה פרים שפתינו", הנה כי כן ראוי לבאר מהו הלקח הנשגב שעלינו ללמוד מהבאת שני השעירים.

עזאזל ראשי תיבות ז'ה ל'עומת ז'ה ע'שה א'לקים

והנה כאשר נתבונן נראה שתכלית העבודה בשני השעירים היא לכפר על עוונות ישראל, כמו שכתוב "שני שעירי עזים לחטאת", לפי זה צריך לבאר בדרך מחשבה מהו ענין ההר הגדול והתהום העמוק המפריד

"אייתו ליה תרי ביעי [זקני אתונא הביאו לרבי יהושע שתי ביצים], אמרו לו [אמור לנו] הי דזגתא אוכמתי והי דזגתא חיוורתי [איזו ביצה היא מתרנגולת שחורה ואיזו היא מתרנגולת לבנה], אייתי להו איהו תרי גביני [הביא להם רבי יהושע שתי גבינות], אמר להו [אמרו אתם] הי דעיזא אוכמתי והי דעיזא חיוורתא" [איזו גבינה היא של עז שחורה ואיזו של עז לבנה].

וצריך ביאור להבין מה היתה כוונתם של זקני אתונא, שביקשו להקניט את רבי יהושע בחידתם על שתי הביצים, ומה ענה להם רבי יהושע תשובה ניצחת בחידתו על שתי הגבינות. מצינו על כך ביאור נפלא בחידושי אגדות להמהרש"א, ונעתיק תחילה את הדברים בלשון קדשו:

"על דרך שאמרו בשמעתין תרנגולת לכ"א יום וכנגדו בלזו, ואמרין שרמז ירמיה מקל שקד אני רואה, שהם כ"א יום מי"ז בתמוז עד ט' באב, והם רמזו לו ימים אלו בזוגיתא אוכמיתא על שם הגלות. ולפי שיש עוד כ"א ימי סליחה ושמחה, מיום טוב ראשון של ראש השנה עד כ"א תשרי שהוא הושענא רבה יום גמר החתימה כדאיתא במדרשות, והוא שרמז לו בזוגתא חיוורתא גם כן על שם ליבון עוונות. וכך אמרו לו, הרי תרי ביעי שהתולדה מב' זוגיתא הן כולן לבנים, ואין ניכר איזה מהשחורה ואיזה מהלבנה, כן אין היכר לכם כי מקרה אחד יקרה את כולן, שהפורעניות והטובות שווים בימים בשיעור אחד זה כזה כ"א יום, ואין כאן מקום תקוה לכם".

כ"א ימי בין המצרים לעומת כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתו של המהרש"א לבאר דבריו הקדושים הצריכים ביאור רחב, על פי מה שהתנבא ירמיה הנביא על החורבן (ירמיה א-יא): "ויהי דבר ה' אלי לאמר מה אתה רואה ירמיהו, ואומר מקל שקד אני רואה". ופירש רש"י בשם מדרש אגדה: "השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר בישולו עשרים ואחד יום, כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית".

מבואר מזה שימי בין המצרים נחשבים לכ"א ימים מי"ז בתמוז עד תשעה באב [מלבד יום תשעה באב

בענין זה ראוי לבאר מה שמצינו חידוש גדול בכתבי מרן האריז"ל, על מה שהביא הרמ"א בשלחן ערוך (או"ח סימן תרה סעיף א) בשם הגאונים מנהג ותיקין לעשות כפרה בערב יום כיפורים: "ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרנגולת... ובוחרין בתרנגולים לבנים על דרך שנאמר (ישעיה א-יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו".

וכתב על זה רבינו חיים וויטאל זצ"ל ב"שער הכוונות" (דרושי יום הכיפורים דף ק טור א) בשם רבו מרן האריז"ל שהיה נזהר מאד במנהג זה, הנה הדברים בלשון קדשו:

"מנהג של הכפרה, המנהג הנזכר בספרי הגאונים, היה מורי ז"ל [האריז"ל] נזהר מאד לקיימו, והיה לוקח תרנגול אחד לבן לכל אחד מבני הבית הזכרים, ותרנגולת אחת לבנה לכל אחת מבני הבית הנקבות... וסוד הדבר הוא לכפות את הדינים".

הנה כי כן ראוי לבאר מנהג נשגב זה גם לפי השגתנו בתורת הנגלה, מהו הענין לקחת דוקא תרנגול לבן לזכר ותרנגולת לבנה לנקבה כדי להמתיק את הדינים, הן אמת כי בדרך הפשט כבר ביאר לנו הרמ"א שהוא על שם הכתוב (שם): **"אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע כצמר יהיו"**. אולם הלא כלל גדול הוא **"מנהג ישראל תורה"**, לכן כדרכה של תורה הנדרשת בשבעים פנים עדיין יש מקום לבאר מנהג זה בדרך השווה לכל נפש.

תשובתו העמוקה של רבי יהושע בן חנניה בענין הביצים משתי תרנגולות שחורה ולבנה

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי מה שמצינו בגמרא (בכורות ה:) ויכוח גדול, שכפה הקיסר על התנא הקדוש **רבי יהושע בן חנניה** בהיותו **"חכימא דיהודא"** החכם של היהודים, להתווכח עם **"סבי דבי אתונא"**, שישים זקנים גויים מעיר אתונא שהיו חכמים ופילוסופים גדולים, שהתחכמו לשאול את רבי יהושע כל מיני חידות שטמנו בהן לעג וקלס על התורה ועל ישראל, ורבי יהושע בן חנניה הכה אותם שוק על ירך ונצחם בתשובותיו המעמיקות והנפלאות. והנה אחת מהשאלות והתשובות כפי שמובא בגמרא בתוספת ביאור בסוגריים:

לכן נראה לברר מקחו של צדיק כוונתו העמוקה של המהרש"א, כי זקני אתונא באו בטענה לרבי יהושע, שמכיון שהקב"ה נתן לישראל כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה כדי ללבן בהם עוונותיהם של ישראל, אם כן לשם מה החריב את בית המקדש בכ"א ימי בין המצרים מ"ז בתמוז עד תשעה באב, ולא הספיקו כ"א ימי התשובה ללבן עוונותיהם של ישראל, מזה רצו להוכיח שביטל הקב"ה לגמרי את תשובתם ותיקונם של ישראל בכ"א ימי התשובה מראש השנה, ואין להם מעתה רק כ"א ימי בין המצרים של חורבן וגלות.

לפי זה מבואר היטב מה שטרחו להוכיח, שימי בין המצרים הם גם כן כ"א ימים כמו כ"א ימי התשובה מראש השנה, כי מכיון שבחר הקב"ה בדיוק כ"א ימי צער לעומת כ"א ימי תשובה מתוך שמחה, שאין היכר ביניהם במספר הימים, הרי רצה הקב"ה להראות בכך שהחליף את כ"א ימי התשובה מראש השנה, עם כ"א ימי בין המצרים שהחריב בהם את בית המקדש, כדי ששוב לא יהיה להם ח"ו תיקון לעולם בכ"א ימי התשובה מראש השנה. וזהו שכתב המהרש"א כי מאחר "שהפורעניות והטובות שוים בימים בשיעור אחד זה כזה כ"א יום, ואין כאן מקום תקוה לכם".

כ"א ימי תשובה מראש השנה בבחינת שעיר לה' כ"א ימי בין המצרים בבחינת שעיר לעזאזל

בדרך זו במסילה נעלה להמשיך במסע הקודש לבאר דברות קדשו של המהרש"א, שמבאר לפי זה מה שהשיב רבי יהושע בן חנניה לזקני אתונא בשתי הגבינות שהביא להם מעז שחורה ועז לבנה, כי רמז להם בכך על הסוד הנפלא של שני השעירים, שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל, הנה הדברים בלשון קדשו:

"והשיב בדוגמא זה, עיזי אוכמתא כו', הן ב' השעירים שהביאו ישראל ביום הכפורים, החיורתא היא שהיתה לה' והאוכמתא שהיתה לעזאזל, והגבינה שהיא התולדה מהן שניהן לבנים, שגם השעיר לעזאזל היה מלבין עוונותיהם של ישראל, שנאמר ונשא השעיר וגו', וכמו ששנינו שהיו קושרין בהוא שעיר המשתלח חוט של זהורית, וכיון שהגיע למדבר היה מלבין.

עצמו שבו נחרב בית המקדש], והנה לעומת כ"א ימי בין המצרים שהם ימים של צער ואבל על החורבן, יש לנו גם כן כ"א ימי תשובה מראש השנה דרך יום הכיפורים וחג הסוכות עד הושענא רבה, שהם ימים של תשובה מתוך שמחה וימים טובים.

לפי זה מבאר המהרש"א כוונתם של זקני אתונא שהביאו לרבי יהושע שתי ביצים, על פי מה ששנינו בגמרא (בכורות ח.): "תרנגולת לעשרים ואחד יום". ופירש רש"י: "לאחר שנתעברה מן התרנגול, שוהה ביצתה ליגמר עד אחד ועשרים יום". לכן התחכמו להביא שתי ביצים אחת מתרנגולת שחורה ואחת מתרנגולת לבנה ששתיהן נולדו לכ"א ימים.

ורמזו בכך לרבי יהושע על שתי המערכות של כ"א ימים, כי הביצה מתרנגולת שחורה היא רמז על כ"א ימי בין המצרים שהם ימים של צער ודין על החורבן, ואילו הביצה מתרנגולת לבנה היא רמז על כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה שבהם מתלבנים עוונותיהם של ישראל מתוך חסדים ורחמים, ועל כך שאלו את רבי יהושע איזו ביצה היא מתרנגולת שחורה ואיזו ביצה היא מתרנגולת לבנה לרמז שאי אפשר להכיר ביניהן.

אמנם כל המתבונן ישכיל ויבין שדברי המהרש"א עדיין סתומים וחתומים, כי הן אמת שאי אפשר להכיר בין ביצה מתרנגולת שחורה לביצה מתרנגולת לבנה, אולם ברור כשמש שאפשר להכיר בין כ"א ימי בין המצרים שהם ימים של צער על החורבן, ובין כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה שהם ימים של שמחה.

אך יותר מזה צריך ביאור מה שמסיים המהרש"א לבאר לפי זה, כי זקני אתונא רצו להוכיח בכך לרבי יהושע ששוב אין לישראל תיקון לעולם, וכמו שכתב בלשון קדשו הנ"ל: "וכך אמרו לו, הרי תרי בעי שהתולדה מב' זוגיתא הן כולן לבנים, ואין ניכר איזה מהשחורה ואיזה מהלבנה, כן אין היכר לכם כי מקרה אחד יקרה את כולן, שהפורעניות והטובות שווים בימים בשיעור אחד זה כזה כ"א יום, ואין כאן מקום תקוה לכם". ובהשקפה הראשונה אינו מובן כלל איך ביקשו להוכיח מזה שאין היכר בין הביצים שאין מקום תקוה לישראל.

**מהרש"א: כ"א ימי תשובה של בין המצרים מתוך צער
כנגד כ"א ימים של ביצה הנולדת מתרנגולת שחורה**

**כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה מתוך שמחה
כנגד כ"א ימים של ביצה מתרנגולת לבנה**

**כ"א ימי תשובה מראש השנה בבחינת שעיר אחד לה',
כ"א ימי תשובה של בין המצרים בבחינת שעיר אחד לעזאזל**

**מנהג הכפרות בתרנגול לבן לגלות שרצוננו לעשות תשובה
בכ"א ימים מראש השנה עד הושענא רבה מתוך רחמים וחסדים**

מאי טעמא שולח כל עוונות ישראל אל ארץ גזירה דורון
לס"מ, ושל כהן גדול נשארו במקדש על ראש הפר. ויש
לומר כי עוונות רוב ישראל [שעושים תשובה מיראה]
מתהפכים לשגגות, ונשארו על כל פנים חטאים וינתנו על
הס"מ לעזאזל, מה שאין כן של כהן גדול השב ומתודה
מאהבה יתהפכו לזכויות וישארו במקום קודש.

והנה מה שמת השעיר עד שלא הגיע לחצי ההר, כי
שלט בו הס"מ על ידי עוונותיו שעליו, אך אם יארע שכל
ישראל שבים מאהבה ויתמו חטאים ולא חוטאים ואז
יחיה השעיר, ואמר [רבי אליעזר] כן יאבדו כל אויבך,
פירוש באופן כזה יהיה אבידת האויבים שיתמו חטאים
ולא החוטאים, והאויבים יהיו אוהבי ה' שבים מאהבה,
ואוהביו כצאת השמש בגבורתו."

ביאור דבריו הקדושים על פי מה ששינו בגמרא
(יומא פו:) כי על ידי תשובה מיראה זדונות נעשים כשגגות,
ואילו על ידי תשובה מאהבה זדונות נעשים כזכויות,
לפי זה מחדש ה"חתם סופר" כי הצורך בכפרת השעיר
לעזאזל שהס"מ נושא עליו עוונות ישראל, הוא רק
באופן שישראל עושים תשובה מיראה שזדונות נעשים
כשגגות, לכן צריך שהשעיר לעזאזל ישא עליו עוונות
השגגות לכפר גם עליהם.

אבל אם ישראל עושים תשובה מאהבה שהזדונות
נעשים כזכויות, אז אינם צריכים לכפרת השעיר לעזאזל

וכן הוא הענין בב' זוגיתא
שהיו שניהם תולדותם לכ"א יום,
ותולדות שניהם היו ביצים לבנים,
כי הנה שני שיעורים כ"א יום גם
כן תולדותיהן שוין בליבון, כי
כמו שהכ"א יום שמראש השנה
עד הושענא רבה תולדות ליבון
עון וכפרה עליהם, כן גם ימי כ"א
יום פורעניות מ"ז בתמוז עד ט'
באב היה תולדות ליבון עוונות,
כי הצרות ויסורין מכפרין כמו
שאמרו הגלות מכפר."

אולם ברור שגם דברים
עמוקים אלו של המהרש"א

צריכים ביאור, מה התכוון רבי יהושע בן חנניה בחכמתו
הגדולה להשיב להם, במה שהביא להם שתי גבינות
לבנות ושאל אותם איזו גבינה מעז שחורה ואיזו מעז
לבנה, ורמז בכך על שני השעירים שהיו בבית המקדש
ביום הכיפורים שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל,
איך מתיישבת בכך שאלתם על מה שהביא הקב"ה על
ישראל כ"א ימי בין המצרים כנגד כ"א ימי התשובה
מראש השנה עד הושענא רבה.

ביאור נשגב של ה"חתם סופר" בענין השעיר לעזאזל שלא מת

רחש לבי דבר טוב לבאר הביאור של המהרש"א
בתשובתו העמוקה של רבי יהושע בן חנניה, על פי מה
ששינו בענין השעיר לעזאזל בגמרא (יומא סו:): "שאלו
את רבי אליעזר, דחפו ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו,
אמר להם כן יאבדו כל אויבך ה'". ובהשקפה הראשונה
אינו מובן כלל מה שהשיב להם רבי אליעזר "כן יאבדו
כל אויבך ה'", ויש מהראשונים שפירשו כי בתשובה זו
התחמק רבי אליעזר שלא להשיב להם כלל על שאלתם.
אולם מצינו ביאור נפלא על כך ב"חתם סופר" על התורה
(פרשת אחרי ד"ה שאלו), הנה הדברים בלשון קדשו:

"יש לחקור לפי מה שכתב מורי ורבי בהפלאה על
התורה, שהכהן גדול מתכפרים כל עוונותיו בידיו פר ואין
לו חלק בשעיר המשתלח, עיין שם בירור הדברים. וקשה

חתם סופר: שעיר לעזאזל לכפר על השבים בתשובה מיראה שזדונות נעשים כשגגות כדי לכפר גם על השגגות

שעיר אחד לה' הוא לכפר על השבים בתשובה מאהבה שעל ידי תשובה זו זדונות נעשים להם כזכויות

הרבי מלובלין זי"ע: שם "אהיה" הוא שם התשובה שהחוטא מקבל עליו "מכאן ואילך אהיה עובד ה'"

"אהיה אשר אהיה" אהי"ה בגימטריא כ"א כנגד פעמיים כ"א ימי התשובה של בין המצרים וראש השנה

עוונותיו יעשה מאהבה מיד. אך הפשוט שזה בלתי אפשרי שישבו מיד מאהבה, רק צריך להיות בהדרגה מתחילה ביראה, ומיראה בא אל אהבה. וכן הוא כוונת חז"ל שמתחילה נעשים כשגגות בעשותו תשובה מיראה, ואחר כך בבואו לעשות מאהבה נעשים כזכויות".

וכן ביאר ה"מאור עינים" (פרשת ואתחנן) כוונת הגמרא: "והנה לפי מסקנת הש"ס הרוצה לשוב בתשובה צריך לילך בהדרגה, מתחילה ישוב מיראה בכדי שישובו הזדונות לשגגות, ואחר כך ישוב עוד במדרגה יתירה מאהבה, ואז ישובו אותן הזדונות להיות כזכויות, כי אי אפשר לעלות במדרגה גבוה בפעם אחד כי אם בהדרגה". ב"שפת אמת" (שבת תשובה תרמ"א) מבאר היטב דבר זה: "ובהיות האדם מלוכלך בחטא אי אפשר לשוב מתוך אהבה רק מיראה".

ב"אוצרות יוסף" להגאון הגדול רבי יוסף ענגיל זצ"ל (דרוש ג' לשבת תשובה) הוסיף לבאר דבר זה, כי הרגשת אהבה נובעת מקירוב ודביקות, וכל זמן שיש לאדם עוונות הרי הם מבדילים בין האדם להקב"ה, כמו שכתוב (ישעיה נט-ה): **"כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"**, ומדייק רבי יוסף ענגיל מלשון הכתוב **"כי אם עוונותיכם היו מבדילים"**, כי דוקא **"עוונותיכם"** שנעשו במזיד מבדילים בינינו לבין אלקינו, כמבואר בגמרא (יומא פו:): **"עון מזיד הוא"**.

נמצא לפי זה כי כל זמן שיש לאדם עוונות שנעשו בזדון, הרי הם מבדילים בינו לבין קונו ואי אפשר לעשות תשובה מאהבה מקירוב ודביקות, והעצה על כך היא לסלק המסך המבדיל על ידי שיקדים לעשות תשובה מיראה שזדונות נעשים לו כשגגות, ועל ידי זה יוכל אחר כך לעלות במדרגה ולשוב מאהבה מקירוב ודביקות שיתהפכו לזכויות.

לתת בזה חלק לס"מ, אלא מתכפרים בשעיר אחד לה' כמו הכהן הגדול ששב בתשובה מאהבה, לכן כאשר קרה שהשעיר לעזאזל לא מת אלא נשאר בחיים, הרי זה בא להורות ששבו ישראל בתשובה מאהבה, לכן אינם צריכים כפרה על ידי השעיר לעזאזל, וזהו שהשיב להם רבי אליעזר: **"כן יאבדו כל אויביך ה'", רמז בכך על החוטאים שהיו ח"ו בבחינת אויבי ה', שיאבדו תמיד באופן כזה שישובו בתשובה מאהבה, והחטאים ולא החוטאים יתמו מן העולם.**

"נועם אלימלך" "מאור עינים" ו"שפת אמת": צריך לשוב קודם מיראה כדי שיוכל לשוב מאהבה

נקדים עוד יסוד גדול שלמדנו ממשנתו הטהורה של הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע ב"נועם אלימלך" (פרשת צו ד"ה זאת תורת העולה), כי אי אפשר לעשות מיד תשובה מאהבה לפני שיקדים לעשות תשובה מיראה, כי צריך לעלות בהדרגה ממטה למעלה, תחילה תשובה מיראה ואחר כך תשובה מאהבה, הנה הדברים בלשון קדשו:

"דאיאת בגמרא גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כזכויות, ומקשה והתניא נעשו לו כשגגות, ומשני כאן מאהבה כאן מיראה. לכאורה מאחר שרבותינו ז"ל האירו לנו עינינו והודיעו לנו שהתשובה מאהבה זדונות נעשים כזכויות, אם כן מוטב מי שהעיר ה' את רוחו שישוב על

כ"א ימי בין המצרים תשובה מיראה כ"א ימים מראש השנה תשובה מאהבה

להם תקוה בתשובה, אלא הם צריכים ח"ו להיות תמיד בימים של אבל וצער על חורבן בית המקדש.

אך לפי מה שגילה להם רבי יהושע הסוד הגדול, כי שתי המערכות של כ"א ימי התשובה הן כנגד שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאזל נדחתה טענתם, כי אדרבה לכך נתן הקב"ה בכוונה תחילה לישראל שתי המערכות של כ"א ימי התשובה, המערכה הראשונה בכ"א ימי בין המצרים מ"ז בתמוז עד תשעה באב, כדי שישבו בהם ישראל תחילה תשובה מיראה שזדונות נעשים כשגגות, ורק אחר כך נתן להם כ"א ימים מראש השנה עד הושענא רבה, כדי שיתעלו לעשות גם תשובה מאהבה שזדונות ושגגות נעשים כזכויות, וכאשר ישלימו את עבודת התשובה מאהבה בכ"א ימי התשובה מראש השנה יזכו לגאולה השלימה ולבנין בית המקדש ויתבטלו לגמרי כ"א ימי בין המצרים.

שתי מערכות של כ"א ימי התשובה בבחינת אהי"ה אשר אהי"ה

ועתה בא וראה כי רעיון קדוש זה של המהרש"א, פותח לנו שער להבין מקרא קודש בשליחות ששלח הקב"ה את משה רבינו להוציא את ישראל ממצרים (שמות ג-יג): "ויאמר משה אל האלקים, הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם, ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה, ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם". וכבר עמד רש"י על כך, מדוע הזכיר הקב"ה תחילה שם אהי"ה פעמיים "אהיה אשר אהיה", ואחר כך הזכירו רק פעם אחת: "אהיה שלחני אליכם".

אך לפי דברי המהרש"א נראה ליישב דבר זה, על פי מה שכתב ב"מאור ושמש" (פרשת בראשית) בלשון קדשו: "אמר אדמו"ר הרב הקדוש מוהר"י מלובלין זצללה"ה, לכן השם אהי"ה הוא שם של עולם התשובה, שלשון אהיה פירושו שמכאן ואילך אהיה עובד ה'". מבואר מזה ששם אהי"ה רומז על תשובה שהחוטא מבטיח שיהיה טוב.

לפי זה יש לומר כי ב' פעמים שם אהי"ה שכל אחד בגימטריא כ"א, הן רמז נפלא על שתי המערכות של כ"א ימים להתעורר בהם בתשובה, אהי"ה כנגד כ"א ימים של בין המצרים שבהם שבים תשובה מיראה, ועוד

מעתה יאירו עינינו להבין הביאור הנשגב של המהרש"א בתשובתו העמוקה של רבי יהושע בן חנניה לסבי דבי אתונא, שהביא להם ב' גבינות לבנות מעז שחורה ומעז לבנה שאי אפשר לאדם בשר ודם להכיר ביניהן, כדי לרמז להם בכך ששתי המערכות של כ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה לעומת כ"א ימי בין המצרים, יש ביניהן דמיון רב ששתיהן מלבנות עוונותיהם של ישראל.

אלא שעם כל זה יש הבדל ביניהן, כי כ"א ימי בין המצרים של אבל וחורבן, הם בבחינת שעיר לעזאזל שישראל שבים בהם מיראה וזדונות נעשים להם כשגגות, ואילו כ"א ימי התשובה מראש השנה ויום הכיפורים דרך חג הסוכות עד הושענא רבה, הם בבחינת שעיר לה' שישראל עושים בהם תשובה מאהבה.

והנה בזמן שבית המקדש היה קיים זכו ישראל לשוב בב' התשובות בכ"א ימי התשובה מראש השנה עד הושענא רבה, שמראש השנה עד יום הכיפורים עושים תשובה מיראה מאימת יום הדין, ולכן הקריבו ביום הכיפורים שעיר אחד לה' לכפר על הכהן הגדול ושאר הצדיקים שתשובתם היא מאהבה, והשעיר לעזאזל היה מכפר על שאר ישראל שתשובתם היתה מיראה שזדונות נעשים להם כשגגות. ואילו בחג הסוכות שהוא זמן שמחה, שבו ישראל בתשובה מאהבה, כידוע מה"קדושת לוי".

אולם אחרי שחטאו ישראל והחריב הקב"ה את בית המקדש ואי אפשר להקריב קרבנות, הוסיף הקב"ה לישראל כ"א ימי בין המצרים שבהם עושים ישראל תשובה מיראה כדי לסלק את הזדונות שנעשים כשגגות, ועל ידי זה הם זוכים אחר כך בכ"א ימי התשובה מראש השנה עד הושענא רבה לעשות תשובה מאהבה.

ובכך דחה רבי יהושע את טענתם של סבי דבי אתונא, כי ממה שהחריב הקב"ה את בית המקדש ונתן לישראל כ"א ימי בין המצרים, ולא הסתפק בכ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה, הרי זה מוכיח ששוב אין

"לבן" לזכר ותרנגולת **"לבנה"** לנקבה, כדי לגלות בכך שאנו רוצים כפרה מהקב"ה בבחינת ביצה שנולדה לכ"א יום מתרנגולת **"לבנה"**, שהיא רמז על כ"א ימי התשובה מראש השנה עד הושענא רבה מתוך חסדים ורחמים, כדי שלא נצטרך להתעורר בתשובה על ידי יסורים בבחינת כ"א ימי בין המצרים.

ויש לומר כי לכן מיד אחרי סיום כ"א ימי תשובה מאהבה מראש השנה עד הושענא רבה, מגיע שמיני עצרת שהוא יום מיוחד שהקב"ה אומר לנו (במדבר כט-ל): **"וביום השמיני עצרת תהיה לכם"**. כלומר הקב"ה מבקש מאתנו **"עצרת תהיה לכם"**, שנעצור ביום זה של שמיני עצרת ונלמד לעשות תמיד תשובה ברוח הימים הללו מתוך אהבה ושמחה, כדי שלא יצטרך לעורר אותנו בתשובה על ידי יסורים בבחינת כ"א ימי בין המצרים.

"וכל מאמינים שהוא דיין אמת ההגוי באהיה אשר אהיה"

יומתק לבאר בזה דברי הפייטן האלקי בפיוט לימים הנוראים (וכל מאמינים): **"וכל מאמינים שהוא דיין אמת, ההגוי באהיה אשר אהיה"**. וצריך ביאור מהו הקשר בין מה שהקב"ה הוא **"דיין אמת"**, למה שנקרא **"אהיה אשר אהיה"**. וביאר בעל **"אמרי אמת"** מגור ז"ע, כי בדרך הכאה אהי"ה כפול אהי"ה, דהיינו כ"א כפול כ"א עולה כמספר אמ"ת. לכן ממה שנקרא הקב"ה **"אהיה אשר אהיה"** שמספרו אמ"ת מוכח שהקב"ה הוא **"דיין אמת"**. אולם עדיין צריך ביאור להבין הקשר הפנימי בין מה שהקב"ה נקרא **"אהיה אשר אהיה"** למה שאנו מאמינים שהוא **"דיין אמת"**.

אך לפי האמור יש לומר הביאור בזה, שהקב"ה הוא דיין אמת לדון את ישראל מדה כנגד מדה, כי אם אין ישראל חוזרים בתשובה מרצונם הטוב, אז הקב"ה הוא בבחינת אהי"ה הראשון שמספרו כ"א, לעורר אותם בתשובה מתוך יסורים בבחינת כ"א ימי בין המצרים, אבל אם הם בוחרים לשוב בתשובה מאהבה בבחינת כ"א ימים מראש השנה עד הושענא רבה, כי אז הוא בבחינת אהי"ה לקבלם בתשובה שלימה בימים אלו להפוך כל הזדונות לזכויות, ובזכות זה נזכה לגמר חתימה טובה ולשנת גאולה וישועה במהרה בימינו אמן.

אהי"ה כנגד כ"א ימים מראש השנה שבהם שבים תשובה מאהבה, לכן הקדים הקב"ה לומר למשה רבינו: **"אהיה אשר אהיה"**, לרמז על שתי המערכות של כ"א ימים כמנין אהי"ה שתכליתן לעורר את ישראל בתשובה.

אולם מכיון שרצון ה' הוא שכלל ישראל יחזרו בתשובה מתוך רחמים וחסדים, ולא מתוך צער ויסורים כי אין הקב"ה חפץ בצערם של ישראל, לכן סיים הקב"ה את דבריו בשם אהי"ה אחד: **"כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם"**, כי באמת רצון הקב"ה הוא שיבחרו ישראל בכ"א ימי תשובה מראש השנה עד הושענא רבה לשוב בהם תשובה מיראה ותשובה מאהבה מתוך חסדים ורחמים.

הכהן הגדול מקריב את השעיר לה' שרומו על תשובה מאהבה בבית המקדש

מעתה יאירו עינינו להבין הטעם שאת השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' הקריב הכהן הגדול על המזבח והזה את דמו בקודש הקדשים, אך לעומת זה השעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל לא הוקרב כלל בבית המקדש, אלא נשלח לעזאזל המדברה להפיל אותו מראש הצוק, כי מאחר שהשעיר לה' הוא רמז על תשובה מאהבה של הכהן הגדול שזדונות נעשים לו כזכויות, נמצא שכל העוונות נהפכו למצוות, לכן ראוי להקריב אותו על המזבח ולהזות דמו בקודש הקדשים, אבל השעיר לעזאזל שרומו על תשובה מיראה שהזדונות נעשים רק כשגגות, לכן אין ראוי להקריב חטאים אפילו שהם רק שגגות בבית המקדש, אלא ראוי להעמיס כל השגגות על ראש השעיר ולשלוח אותו לעזאזל המדברה.

ולפי האמור ירווח לנו להבין גם כן הטעם ששני השעירים היו צריכים להיות שווים במראה בקומה ובדמים, וגם הרמז הנפלא של רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל, כי **"עזאזל"** ראשי תיבות **"זה לעומת זה עשה אלקים"**, ללמדנו כי שני השעירים הם בבחינת שתי תשובות שתכליתן ללבן עוונותיהם של ישראל, אלא ששעיר אחד לה' הוא בבחינת תשובה מאהבה, ושעיר אחד לעזאזל הוא בבחינת תשובה מיראה.

כיון שבאנו לידי כך, הנה מה טוב ומה נעים לבאר בזה מנהג ישראל תורה לקחת לכפרות דוקא תרנגול